

REFERENCES

Fihurka, M. V. "Derzhavne rehulivannia orhanizatsiinykh zmin u teploenerhetytsi zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy [State regulation of organizational changes in power system Housing and Communal Services Ukraine]". *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 6 (2009): 56-65.

Solodukhin, G. Y. "Pravovoe rehulyrovanye poriadka ustanovleniya tarifov na kommunalnye usluhy: postanovka problemy [Legal regulation of the procedure for setting utility rates: problem]". *Pidpriemstvo, hospodarstvo i pravo*, no. 1 (2007): 95-97.

Strokan, T. M. "Rozvytok konkurentnykh vidnosyn u zhytlovo-komunalnomu hospodarstvi: munitsypalni i pryvatnyi sektory [Promote competition in housing and communal sector: Municipal and private sectors]". *Kommunalnoe khoziaistvo horodov*, no. 40 (2006): 167-176.

Shevska, O. I. "Kontseptualni zasady reformuvannia zhytlovo-komunalnoho hospodarstva na rehionalnomu rivni [The conceptual basis for reforming housing and communal services at the regional level]". *Derzhava ta rehiony*, no. 2 (2008): 240-244.

Site of Derzhkomstat Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>
Tishchenko, A. N., Yureva, T. P., and Yureva, S. Yu. "Problemy reformirovaniia zhilishchno-kommunalnogo khoziaystva [Problems of reforming housing and communal services]". *Biznes Inform*, no. 5 (2006): 57-61.

Yur'ieva, S. Yu. "Udoskonalennia systemy upravlinnia zhytlovoho hospodarstva (na prykladi m. Kharkova) [Improving the management of housing (for example, Kharkov)]". *Kommunalnoe khoziaistvo horodov*, no. 68 (2006): 238-248.

Zelinska, O. M. "Osoblyvosti zastosuvannia tsinovoï dyskryminatsii pryrodnyimi monopolistamy [Features of natural monopoly price discrimination]". *Zbirnyk naukovy-tekhnichnykh prats*, no. 18.3 (2008): 219-227.

УДК 658.15

РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ АКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

МЕШКОВА Н. Л., ФЕСЕНКО І. А.

УДК 658.15

Мешкова Н. Л., Фесенко І. А. Розвиток теоретичних аспектів управління діловою активністю підприємств

У статті проведено аналіз теоретичних основ управління діловою активністю підприємств. Розглянуто сучасні підходи до аналізу та оцінки ділової активності, їх переваги та недоліки, особливості використання. Доведено необхідність удосконалення існуючих методичних підходів. Запропоновано систему показників, які можуть використовуватися як критерії оцінки ділової активності підприємства.

Ключові слова: ділова активність, критерії ділової активності, оцінка ділової активності, ефективність, система показників, фінансові показники.

Бібл.: 8.

Мешкова Наталія Львівна – асистент, кафедра економіки і управління, Донбаський державний технічний університет (пр. Леніна, 16, Алчевськ, 94204, Україна)

E-mail: nlpetroc@mail.ru

Фесенко Інна Анатоліївна – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри, кафедра фінансів, Донбаський державний технічний університет (пр. Леніна, 16, Алчевськ, 94204, Україна)

E-mail: fesekon@inbox.ru

УДК 658.15

Мешкова Н. Л., Фесенко І. А. Развитие теоретических аспектов управления деловой активностью предприятия

В статье проведен анализ теоретических основ управления деловой активностью предприятий. Рассмотрены современные подходы к анализу и оценке деловой активности, их достоинства и недостатки, особенности применения. Обоснована необходимость усовершенствования существующих методических подходов. Предложена система показателей, которые могут выступать в качестве критериев оценки деловой активности предприятия.

Ключевые слова: деловая активность, критерии деловой активности, оценка деловой активности, эффективность, система показателей, финансовые показатели.

Библ.: 8.

Мешкова Наталья Львовна – ассистент, кафедра экономики и управления, Донбасский государственный технический университет (пр. Ленина, 16, Алчевск, 94204, Украина)

E-mail: nlpetroc@mail.ru

Фесенко Инна Анатольевна – доктор экономических наук, доцент, заведующий кафедрой, кафедра финансов, Донбасский государственный технический университет (пр. Ленина, 16, Алчевск, 94204, Украина)

E-mail: fesekon@inbox.ru

UDC 658.15

Meshkova N. L., Fesenko I. A. Development of Theoretical Aspects of Managing Company's Business Activity

The article conducts analysis of theoretical foundations of managing companies' business activity. It considers modern approaches to analysis and assessment of business activity, their merits and demerits, and specific features of application. It justifies a necessity of improvement of existing methodical approaches. It offers a system of indicators, which could stand as criteria of assessment of company's business activity.

Key words: business activity, business activity criteria, business activity assessment, effectiveness, system of indicators, financial indicators

Bibl.: 8.

Meshkova Nataliya L. – Assistant, Department of Economics and Management, Donbas State Technical University (pr. Lenina, 16, Alchevsk, 94204, Ukraine)

E-mail: nlpetroc@mail.ru

Fesenko Inna A. – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Head of the Department, Department of Finance, Donbas State Technical University (pr. Lenina, 16, Alchevsk, 94204, Ukraine)

E-mail: fesekon@inbox.ru

Ділова активність підприємств на сучасному етапі виступає головним чинником комерційного успіху. Неякісний менеджмент – основна причина низької ділової активності. Для того, щоб розв'язати проблеми, пов'язані із забезпеченням необхідного рівня ділової активності, необхідні подальше вивчення та розробка економічного механізму їх вирішення. Важливим моментом є визначення системи показників, які виступають критеріями, та методів оцінки ділової активності й конкурентоспроможності підприємства. Проведені теоретичні дослідження і вивчення практичного досвіду використання методології оцінки ділової активності підприємства дозволили виявити велику кількість методичних підходів до оцінки та аналізу ділової активності підприємств як загального, так і вузько спрямованого характеру, та довели необхідність їх удосконалення. Це обумовлює актуальність дослідження.

Результати наукових досліджень з розвитку методичних підходів до оцінки ділової активності підприємств у сучасних умовах висвітлено в роботах вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: В. Ковальов, О. Волкова, В. Бочаров, А. Шеремет, Е. Негашев, А. Донцова, Н. Никифорова та ін. Однак потреба врахування розмаїття, динаміки та невизначеності факторів та умов, що впливають на результативність діяльності суб'єктів господарювання, обумовлюють необхідність подальшого вдосконалення теоретичних і практичних аспектів управління діловою активністю підприємств. У зв'язку з цим *метою* статті є розвиток теоретичних аспектів управління діловою активністю підприємств.

Ділова активність – багатогранна і багаторівнева категорія, яка в ринкових умовах стає інтегральною характеристикою господарюючого суб'єкта щодо його відповідності об'єктивним, зовнішнім відносно нього, економічним умовам.

Ділова активність підприємства може бути визначена як комплексна порівняльна характеристика підприємства, яка відображає ступінь переваги сукупності оціночних показників його діяльності, що визначають успіх підприємства на певному ринку за певний проміжок часу, по відношенню до сукупності показників конкурентів. Показникам ділової активності та конкурентоспроможності підприємства притаманні такі властивості, як *порівняльність* (показник виявляється за умов порівняння одного об'єкту з іншим) і *динамічність* (показник не може розглядатися як довгострокова характеристика незалежно від ефективності діяльності підприємства).

Загальновизнана на сьогоднішній день методика визначення та оцінки ділової активності підприємства відсутня. Узагальнення існуючих підходів дозволило виокремити основні методики оцінки, що використовуються в теорії та практики фінансового аналізу. Так, В. В. Ковальов, О. Н. Волкова [1; 2] пропонує оцінювати ділову активність за такими напрямками:

- ✦ оцінка ступеня виконання планів, норм, нормативів;
- ✦ оцінка динамічності розвитку фірми, згідно з якою $100\% < \text{темп зміни активів} < \text{темп зміни виручки} < \text{темп зміни прибутку}$, причому прийнятний темп зростання дорівнює відношенню

реінвестованого прибутку до власного капіталу на початок періоду;

- ✦ оцінка рівня ефективності використання ресурсів (фондовіддача, продуктивність праці, оборотність активів та їх окремих елементів, тривалість операційного циклу).

В. В. Бочаров [3] виокремлює якісні критерії ділової активності (широта ринків збуту, ділова репутація, конкурентоспроможність та інші), абсолютні критерії (обсяг продажів, прибуток, величина авансованого капіталу) та відносні показники ділової активності (коефіцієнти оборотності і період обороту активів і зобов'язань).

А. Д. Шеремет, Е. В. Негашев [4] оцінюють ділову активність підприємства переважно на основі коефіцієнтів: загальної оборотності капіталу, оборотності матеріальних оборотних активів, дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості тощо.

Методичні підходи Л. В. Донцової, Н. А. Никифорової, М. В. Мельник і Е. С. Стоянової [5; 6; 7] в основному також засновані на коефіцієнтах оборотності різних активів і зобов'язань, розрахунку періоду їх оборотності та тривалості операційного циклу.

Найбільш ємною і вдалою є система показників аналізу ділової активності Ковальова В. В., яка враховує як виконання планових завдань (у тому числі за центрами відповідальності), так і ефективність використання ресурсів. З позиції доступності інформації розрахункові процедури здійснюються як внутрішніми, так і зовнішніми аналітиками.

Перевагою методики Бочара В. В. є включення в систему показників якісних і кількісних індикаторів ділової активності. При цьому останні поділяються на абсолютні та відносні. Недоліком є відсутність систематизації та критеріальної оцінки якісних і абсолютних показників.

Концепція наведеної системи показників Шеремета А. Д., Негашев Е. В., Никифорової Н. А., Мельник М. В., Стоянової Е. С. – це постановка ділової активності організації в прямопропорційну залежність від оборотності активів і зобов'язань компанії, а також операційного циклу. До обмежень методики можна віднести ототожнення ділової активності виключно з оборотністю. На наш погляд, оборотність – лише частина характеристики ділової активності в контексті її операційного компонента. Автори припускають спрощення в методиці розрахунку, що призводить до неточностей і часто суттєвих помилкових висновків. Крім того, наявні методики не включають грошово-потоків індикаторів, найбільш реально відображають рівень ділової активності.

Таким чином, основою відомих методів аналізу ділової активності організації є оцінка оборотності активів і зобов'язань компанії. У результаті цього можна проаналізувати швидкість їх обороту в межах кругообігу капіталу.

Зазначені підходи мають ряд недоліків, які зокрема можна поділити на приватні та системні. Приватним є неточність в розрахунку оборотності окремих видів активів. Наприклад, використання показника «виручка від реалізації продукції» справедливо лише при розра-

хунку оборотності готової продукції і не характеризує ділову активність підприємства з точки зору інвестиційної активності.

Ця обставина формує необхідність пошуку більш досконалих методичних підходів до аналізу цієї найважливішої економічної характеристики діяльності організації.

Системні – суттєві, що стосуються базових характеристик ділової активності, недоліки традиційних методик проявляються, як вже було зазначено, таким чином. По-перше, відбувається отождення ділової активності та оборотності. Слід підкреслити, що аналіз оборотності – найважливіша, але далеко не єдина складова аналізу ділової активності. За допомогою цього індикатора можна оцінити лише поточну операційну активність господарюючого суб'єкта, у тому числі з тієї причини, що розрахунок будується на базі виручки від реалізації продукції, яка відображає поточний аспект діяльності фірми. У той же час інвестиційна діяльність та фінансова, які відіграють суттєву роль у загальній діловій активності, залишаються нерозкритими. Це суперечить визначенню і внутрішньому змісту ділової активності підприємства.

По-друге, розглянуті підходи не включають розрахунку і аналізу грошово-потоків. Їх використання в системі показників аналізу ділової активності надає ряд переваг, серед яких реальність відображення господарських операцій, а також подання у звітності руху грошових коштів у розрізі поточної, інвестиційної та фінансової діяльності, що багато в чому відповідає напрямкам ділової активності господарюючого суб'єкта. Що стосується достовірності грошових потоків, то вона забезпечується досить суворим контролем обліку грошових коштів та оформленням відповідної документації. Однак головна перевага аналізу грошових потоків у контексті аналізу ділової активності полягає в адекватній ілюстрації фінансового становища та активності господарюючого суб'єкта в розрізі облікових видів діяльності.

По-третє, стандартні методики аналізу ділової активності не забезпечують різних зацікавлених користувачів релевантною інформацією про забезпечення їх інтересів у кінцевих і проміжних результатах діяльності компанії. Тобто ділова активність в даному випадку повинна забезпечувати певну збалансованість – дотримання інтересів різних агентських груп та осіб. Вважаємо, що ця аналітична інформація є вкрай важливою для зовнішніх користувачів, які потенційно допускають здійснення операцій з активами аналізованої компанії.

По-четверте, відсутня систематизація абсолютних показників ділової активності, до яких може відноситися і обсяг вкладеного капіталу, і обсяг реалізації продукції, і різниця між двома першими показниками – прибуток. Наведені методики передбачають використання декількох абсолютних показників, однак, як правило, не надається чіткої інтерпретації їх значень на різних етапах життєвого циклу організації.

Зважаючи на зазначені недоліки, пропонується абсолютні показники ділової активності підприємств об'єднувати за трьома групами: показники ефективності, інвестиційні показники та показники вартості.

Показники ефективності відображають характер ділової активності з точки зору отриманих ефективних результатів виробничої і фінансової господарської діяльності. Йдеться насамперед про приріст за звітний період товарної продукції (у натуральних і / або вартісних одиницях виміру), виручки від реалізації продукції, валового прибутку, прибутку від реалізації продукції, прибутку до оподаткування, чистого прибутку. Логічно припустити, що, в загальному вигляді, чим більші ці прирости, тим вище ділова активність господарюючого суб'єкта.

Інвестиційні показники характеризують величину інвестованого капіталу. Так, якщо за звітний період відбувається приріст активів та основних елементів капіталу, то це сигналізує про нарощування темпів ділової активності організації. Як конкретні показники цієї групи можна виділити приріст сукупних активів, оборотних і оборотних активів, запасів сировини і незавершеного виробництва, нерозподіленого прибутку, статутного капіталу та ін. Інвестиційні показники багато в чому залежать від показників ефективності, але й окремий їх розгляд дозволить зробити відповідні висновки.

Особливий інтерес викликають вартісні показники ділової активності, одним із яких може бути «економічна додана вартість», яка в сучасному розумінні означає різницю між вартістю продукції, створеної і реалізованої даним підприємством, і вартістю витрат на придбання й переробку сировини і матеріалів. Це та вартість, яка прирощена на даному підприємстві [8]. На наш погляд, оцінка вартості бізнесу повинна зайняти гідне місце в системі показників аналізу ділової активності. Саме цей критерій найчастіше є визначальним при прийнятті рішень про інвестування коштів в діяльність господарюючого суб'єкта. Таким чином, відображення цього показника в звітності та його використання в аналітичних розрахунках і обґрунтуваннях дозволить більш повно задовольнити інформаційні запити власників фірми та її потенційних інвесторів.

Аналіз ділової активності на основі абсолютних показників при всьому їх розмаїтті має суттєве обмеження: він здійснимий лише в рамках певної галузі, міжгалузевої порівняння і зіставлення будуть вкрай некоректними.

Практика показує, що найбільше значення в процесі аналізу ділової активності мають відносні показники. Відносним показникам властивий ряд переваг перед абсолютними. На їх основі є можливість проводити просторові зіставлення між підприємствами різних напрямів і масштабів діяльності.

Враховуючи зазначені недоліки, пропонується розраховувати три групи відносних показників: структурні, динамічні та грошово-потоків. Кожна з цих груп включає в себе показники, що відображають операційну (поточну), фінансову та інвестиційно-інноваційну активність комерційної організації.

Структурні показники побудовані на основі питомої ваги окремих елементів активу і пасиву бухгалтерського балансу. До структурних показників можна віднести: долю оборотних активів у загальному розмірі активів; долю запасів в оборотних активах; питому вагу кредитів і позик у сумі короткострокових зобов'язань;

відношення статутного капіталу до суми власного капіталу і зобов'язань; долю нерозподіленого прибутку у власному капіталі організації; долю основних засобів в загальному розмірі і активів; долю нематеріальних активів в загальному розмірі активів; долю довгострокових фінансових вкладень в загальному розмірі активів. У результаті можна відстежити, за якими напрямками організація інвестує кошти, що певною мірою свідчить про спрямованість її ділової активності. Так, зокрема, збільшення питомої ваги оборотних активів, і особливо запасів, вказує на розширення поточної діяльності компанії, що свідчить про нарощування її операційної ділової активності. У той самий час зростання основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових фінансових вкладень є індикатором довгострокової інвестиційної активності господарюючого суб'єкта.

Динамічні показники відображають інтенсивність та результативність господарської діяльності. Інформаційною базою їх розрахунку є форма № 2 «Звіт про фінансові результати» і додаток до бухгалтерського балансу форма № 5 (в окремих випадках використовується інформація управлінського обліку). До динамічних показників можна віднести: коефіцієнт оборотності сукупних активів; коефіцієнт оборотності оборотних активів; коефіцієнт співвідношення процентних надходжень і виплат; коефіцієнт оновлення основних засобів. При цьому слід зазначити, що коефіцієнт оборотності сукупних активів і коефіцієнт оборотності оборотних активів ілюструють результативність використання сукупних і поточних активів; коефіцієнт оновлення основних засобів відображає динамічність вступу основних засобів в організацію. Придбання та введення в господарський оборот сучасних об'єктів основних засобів може бути індикатором інноваційної активності суб'єкта господарювання.

Грошово-поточкові показники є найбільш мобільними і гнучкими індикаторами ділової активності організації. До них відносять: *коефіцієнт поточної ділової активності* – збільшення цього показника свідчить про здатність організації генерувати грошові кошти; *коефіцієнт фінансової ділової активності* – характеризує здатність організації залучати грошові кошти із зовнішніх джерел для фінансування своєї діяльності; *коефіцієнт інвестиційної ділової активності* – характеризує зростання інвестиційних операцій, і, як наслідок, свідчить про інвестиційну активність.

ВИСНОВКИ

Як показали проведені дослідження, одним із обмежуючих факторів, що призводять до проблем в аналізі ділової активності, є недостатня визначеність поняття, змісту та методології її оцінки. Науковцями та практиками часто використовується це поняття, але в основному воно не розглядається в деталях, неповно або неточно виражається в системі оціночних показників. Це обумовило необхідність удосконалення методологічних основ оцінки та аналізу ділової активності підприємства. Результати проведеного дослідження існуючих підходів до оцінки і аналізу ділової активності показують, що вченими в основному пропонуються для оцінки ділової актив-

ності одні й ті ж самі показники, але з різною мірою їх деталізації. З урахуванням обмежень, властивих наявним методичним підходам, було запропоновано авторську класифікацію абсолютних і відносних показників, згідно з якою абсолютні показники можна групувати як показники ефективності, інвестиційні показники та показники вартості. У свою чергу серед відносних показників ділової активності доцільно виокремлювати три групи: структурні, динамічні і грошово-поточкові. Використання запропонованої класифікації систематизованих показників у процесі комплексної оцінки ділової активності дозволить оцінити весь спектр зусиль, спрямованих на досягнення цілей організації, її розвиток, ефективне використання економічного потенціалу підприємства та розширення ринків збуту своєї продукції. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В. В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 560 с.
2. Ковалев В. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : Учебник / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. – М.: Проспект, 2005. – 424 с.
3. Бочаров В. В. Финансовый анализ. Краткий курс / В. В. Бочаров. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 240 с.
4. Негашев Е. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций / Е. Негашев, А. Шеремет. – 2 изд. – М.: Инфра-М, 2010. – 208 с.
5. Донцова Л. В. Анализ финансовой отчетности: учебник / Л. В. Донцова, Н. А. Никифорова. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело и Сервис, 2007. – 368 с.
6. Мельник М. В. Анализ финансовой отчетности: учебное пособие / М. В. Мельник. – М.: Омега-Л, 2008. – 451 с.
7. Стоянова Е. С. Финансовый менеджмент: теория и практика / Е. С. Стоянова. – М.: Перспектива, 2010. – 656 с.
8. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посіб. / І. В. Ковальчук. – К.: Знання, 2008. – 679 с.

REFERENCES

- Bocharov, V. V. *Finansovyy analiz. Kratkiy kurs* [The financial analysis. short course]. St. Petersburg: Piter, 2009.
- Dontsova, L. V., and Nikiforova, N. A. *Analiz finansovoy otchetnosti* [Analysis of financial statements]. Moscow: Delo i Servis, 2007.
- Kovalev, V. V. *Finansovyy analiz: metody i protsedury* [Financial Analysis: Methods and Procedures]. Moscow: Finansy i statistika, 2006.
- Kovalev, V. V., and Volkova, O. N. *Analiz khoziaystvennoy deiatel'nosti predpriyatiya* [Analysis of the economic performance of an enterprise]. Moscow: Prospekt, 2005.
- Kovalchuk, I. V. *Ekonomika pidpriyemstva* [Economics of Enterprise]. Kyiv: Znannia, 2008.
- Melnik, M. V. *Analiz finansovoy otchetnosti* [Analysis of financial statements]. Moscow: Omega-L, 2008.
- Negashchev, E., and Sheremet, A. *Metodika finansovogo analiza deiatel'nosti kommercheskikh organizatsiy* [Methods of financial analysis of business organizations]. Moscow: Infra-M, 2010.
- Stoianova, E. S. *Finansovyy menedzhment: teoriya i praktika* [Financial Management: Theory and Practice]. Moscow: Perspektiva, 2010.